

EYMÜR KÖYÜNDE İLKÖĞRETİM : GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

Doç. Dr. Abdullah DEMİRTAŞ (*)

Giriş

Sekiz yıla çıkarılarak yaygınlaştırmaya çalıştığımız ilköğretim uygulamalarının şehir ve kasabalarımızdaki ilköğretim sorunlarının yanısıra kırsal bölgelerdeki ilköğretim çalışmalarını da yakından etkileyeceği şüphesizdir. Cumhuriyet döneminde köylerde ilköğretimi ve okul programlarını geliştirme ve köylerden kentlere göçün artmış olmasına rağmen hâlâ ilköğretim çağı çocuklarımızın hemen hemen yarısının yaşadığı köy okullarında da ilköğretim sorunlarının henüz çözülmemiş olduğu gözükmektedir.

Bu nedenle incelemede; (1) köy okullarımızın geçmişten bugüne gelen belli başlı sorunlarının farkına varmak, (2) sekiz yıllık ilköğretim uygulamalarının köy okullarında karşılaşacağı güçlükleri açıklamak, (3) sorunların çözümünde ipuçları elde etmek ve (4) kırsal bölgelerde uygulanacak ilköğretim programlarının özelliklerine dikkati çekmek için araştırmacının da yakından aşına olduğu Ordu İli - Ulubey ilçesine bağlı iki derslikli, üç öğretmenli, yaklaşık 50 mevcutlu ve ikili öğretim yapan tipikal bir Doğu Karadeniz Köyü, Eymür köyünde ilköğretimin geçmişten günümüze olan elli yıllık gelişimi ile bundan sonra karşılaşılabileceği sorunlar üzerinde durulmaktadır. İncelemede, Eymür Köyünde ilköğretim: geçmişten günümüze olan değişimler ve karşılaşılan sorunlarla bunların geleceğe olan etkilerini açıklayıp sunmada; (1) konuya ilişkin problemin, (2) inceleme yönteminin, (3) geçmişten günümüze olan gelişmelerle bugünkü durumun, (4) geleceğe ait beklentilerin ve (5) muhtemel sorunlar ve çözümlerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Problem

Özellikle planlı kalkınma döneminden bu yana kırsal bölgelerde yaşayan vatandaşlarımız az fakat sürekli olarak iş, okul ve sağlık olanaklarından faydalanmak için kasaba ve şehirlere göç etmekte ve hatta köylerin boşalmasına bile sebep olmaktadır.

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Bu durum, ilköğretimin yaygınlaştırılması açısından çok önemlidir. Bir yandan öğrenci sayısı azalan köy okullarında bina ve öğretmen yetersizliği veya fazlalığı sorunları yaşanırken öbür yandan da kasaba, şehir ve gecekondü okullarındaki öğrenci fazlalığı, yeterli öğretmen, bina ve sınıf sorunlarını arttırmakta; yerel yönetimlere genelde eğitim, sağlık, ulaşım, konut vb. temel hizmetlerin sağlanmasında güçlükler çıkarmaktadır.

Eymür köyü okulu da bundan payını almış gözükmektedir. Öğrenci ve derslik azlığı, öğretmenlerden, yerel kaynaklar ve bütçe imkânlarından yeterince faydalanamama, ortaokula gitme sıkıntısı çifte öğretim, okul programlarını ihtiyaçlara göre düzenleme v.b. sorunlar diğer köy okullarımız gibi Eymür Köyü ilkokulunun da karşısında bulunan sorunlardır. Bir başka deyişle, kasaba ve şehir okullarımızda olduğu gibi Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gibi daha zor olmasa bile kendine özgü özellikleriyle bugünde bir köy eğitimi/köyde ilköğretim sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu incelemede tipik bir örnek olarak Eymür Köyünde ilköğretimin geçmişten günümüze olan durumu ve geleceğe ait muhtemel sorunları ele alınarak kırsal bölgelerimizdeki ilköğretime ilişkin bina, öğretmen, öğrenci, program ve finansman konularının genel olarak açıklanmasına çalışılmıştır.

Yöntem

Örnek olay (vak'a incelemesi) yöntemiyle tek bir köy okulunun ilköğretim durumunu enine-boyuna inceleyerek elde edilen sonuçların bütün köy okulları için genellenmesi güç olmasına ve özellikle, köylerimizin bulunduğu bölgelerin coğrafi, ekonomik ve yerleşim özelliklerinin farklılığı sorunları daha da zorlaştırmasına rağmen bu incelemenin genelde köy okullarının ilköğretim sorunlarını anlamada yardımcı olacağı beklenmektedir.

Bu incelemeyi yapabilmek için (1) okulun geçen kırk yıla ait kayıt ve diploma defterlerinden faydalanılarak 1949-50 öğretim yılından günümüze kadar geçen kırk yıl içinde mezun olan kız-erkek öğrencilerin sayısal akışına ve mezunların bir üst okula devam edip etmediklerinin öğrenilmesine, (2) köyde çalışmış ve halen çalışan öğretmenler ve köyün yaşlıları ile informal mülakatlar (görüşme) yapılarak değişmeler hakkında bilgi toplanmasına, (3) okulun ilköğretim yönünden bugünkü genel durumu ile bulunduğu il ve ülkenin genel görünümü arasındaki benzerlik ve farklılıkların karşılaştırılmasına ve nihayet (4) genel görünüm yorumlanarak kırsal bölgelerde ilköğretimin geliştirilmesine olan muhtemel etkileri ile alınacak tedbirlerin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır.

Gelişmeler ve Genel Görünüm

Kayıdan 20 km içeride olan Eymür köyünde yaklaşık 50 ev ve 250 nüfus vardır. Geçimini genellikle fındık ürününden sağlar ve halkın bir kısmı yazın yaylalara çıkar. Türlü nedenlerle köyden ayrılanların sayısı küçüksenemez. Ordu ve Ulubeyle ulaşım köye gelip giden minibüs ve kamyonetlerle sağlanır. Üç öğretmenin birisi, okul müdürü dokuz yıldan beri köyde öğretmen evinde oturmakta, diğer ikisi de hergün Ordu'dan gidip gelerek görev yapmaktadırlar. Öğretmenlerin üçü de önlisans eğitimi görmüşlerdir. Melet Nehri boyunca yeşillikler içinde verimli bir toprağa sahip olan köyün ne zaman kurulduğu hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. 1968 yılında iki ayrı muhtarlığa ayrılan köyün eski okulu Eymür köyünde kalırken diğer Güzelyalı köyüne yeni bir okul daha yapılmıştır.

Eymür köyüne iki derslikli bir ilkokulun ilk defa Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümünden hemen sonra 1933-34 Öğretim yılında ortaokul mezunu bir öğretmen vekili ile açıldığı ve iki yıl aradan sonra tekrar kapandığı görülmektedir. Köylüler tarafından bu okula tekrar 1939 yılında yeni bir öğretmen tayin edilmişse de 1940-1948 arasında üç sınıflı bir eğitimli okul olarak görevini sürdürmüştür. 1948-49 öğretim yılında yeni bir öğretmen ataması daha yapılarak okul 1953-54 öğretim yılına kadar bir öğretmen ve eğitimli olarak görev yapmış bu yıldan sonra da eğitim emekli olunca iki öğretmenli olarak 1970'li yıllara adar da birleştirilmiş beş sınıflı bir köy okulu olarak devam etmiştir. Köylülerin ve devletin müşterek yardımları ile 1955-56 öğretim yılında yapılan öğretmen evi, okul, ayrı bir tuvalet ve okul bahçesi tanzimi iyi bir işbirliğinin sonucu olmakla beraber bugün okulda iki derslik ve küçük bir öğretmen odasından başka yeterli kitaplık, araç-gereç odası v.b. fiziki mekân ve akarsu bulunmadığından 100 metre uzaktaki çeşme ve tuvalet kullanılmaktadır. Önceki yıllarda çocuklar okula hergün birer odun getirir, nöbetle sobayı yakıp okulun temizliğini yaparlardı. Şimdi ise veliler sıra ile yıllık odunu getirir ve ücretli bir hizmetli de temizlik ve soba yakma işlerini yürütmektedir. Okulun yıllık masrafları köy bütçesinden sağlanmakla birlikte yeterli olduğu söylenemez.

Geçen kırk yıl içinde okuldan mezun olan öğrencilerin sayıları, cinsiyet durumları ve bir üst okula devam edip etmedikleri gözden geçirilince (Tablo 1) genelde Eymür Köyü okulunun ilköğretim alanında önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi her on yıllık dönemde ortalama 186 öğrenci ve her yılda 18 öğrenci okulu bitirmiştir. İlk on yılda mezun kız öğrenciler mezunların % 14'ünü teşkil ettiği halde son on yılda kız öğrenciler bütün mezunların % 44'ünü teşkil etmektedir.

Geçen kırk yıl içinde kız öğrencilerin okula devamında göze çarpan bir artış gözlenmektedir. 1970 yılından sonra ortaokula devam eden öğrenci artışındaki neden-

Tablo 1 : Eymür Köyü İlkokulundan 1950-1990 Yılları Arasında Mezun Olan Öğrencilerin Sayıları ve Akışları

Mezun Öğrenciler	Üst Okullara Gidenler			Orta ve Liseye devam edenler			Meslek Okuluna devam edenler			Yükseköğretime devam edenler			
	K	B	T	K	E	T	K	E	T	K	E	T	
YILLAR													
1950-60	25	151	176	1	3	4	2	3	5	—	5	5	
1961-71	28	137	165	3	4	7	1	6	7	2	2	4	
1972-80	65	161	226	8	9	17	—	2	2	—	2	2	
1981-91	80	103	183	12	37	49	1	2	3	1	4	5	
TOPLAM	198	552	750	34	53	87	4	15	19	3	13	16	
ORTALAMA	% 36	% 64	% 100	GENEL TOPLAM									: 122

lerin başında komşu Güzelyurt köyünde yakın bir ortaokulun açılması gelmektedir. Kırk yıl içinde mezun olan 750 öğrenciden 87'si (% 12)'si orta öğretime sadece 16'sı (% 2)'si yükseköğretime devam etme olanağı bulabilmiştir. Bir başka anlamda, 750 öğrenciden 647'si (% 86)'sı ilkokuldan sonra eğitimlerine devam etme olanağını bulamamıştır. Bu durumda kırsal bölgelerde yetişkin eğitim ve meslek eğitimine şiddetle ihtiyaç olduğunu ve ortaöğretimi ve özellikle ortaokulları kırsal bölgelere yaymanın zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Eymür Köyü İlkokulunun 1991-92 öğretim yılındaki öğrenci durumu ve sınıflara dağılımı Tablo II'de gösterilmiştir.

Tablo 2 : Eymür Köyü İlkokulu 1991-92 Öğretim Yılındaki Öğrencilerinin Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıflar Cinsiyet	I	II	III	IV	V	Toplam
Kız	6	4	3	9	9	31
Erkek	4	4	-	7	3	18
Toplam	10	8	3	16	12	49

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi bugün mevcut öğrenci sayısına göre (49 öğrenci) üç öğretmen fazladır veya okulun acilen bir dersliğe daha ihtiyacı var demektir. İki öğretmenle birleştirilmiş sınıflı tam gün öğretim yapılabileceği gibi bir derslik daha ilave edilince de hem tam gün öğretime geçilecek ve hem de mevcut öğretmenlerden daha iyi yararlanılacaktır. Ayrıca, daha önce gözlemlendiği gibi kız öğrencilerin okula devamları önceki yıllara göre bir sorun gözükmemektedir. Üstelik devlet ve halkın çabalarıyla okulun fiziki imkan, ders araç ve gereçlerinin sağlanmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Eymür Köyünde ilköğretimin geçmişten günümüze olan gelişimiyle bugünkü durumunun sadece bu okula mahsus bir durum olmadığı, Ordu ili ve Türkiye'deki diğer iller genelinde de aynı özellikleri ve örüntüyü (pattern) göstermelerine rağmen köylerin yerleşim bölgelerine, şehir ve kasabalara olan uzaklıklarına, öğretmenlerin kişisel ve ailevi durumları ile köyün ekonomik ve kültürel özelliklerine göre kendi içlerinde de farklılıkları gözlenmektedir.

Örneğin, Tablo 3'de görüldüğü gibi Ordu ili genelinde ilköğretimin genel görünümüne göz atıldığında Eymür Köyü İlkokulu gibi, şehir ve kasabalara yakın okullardaki öğrenci ve öğretmen sayıları ve oranlarının genel orana göre değişeceği anlaşılmaktadır.

Tablo 3 Ordu İlinde İlköğretimin Genel Görünümü

OKUL	BİNA DURUMU			ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN DURUMU		
	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam
İlkokul	1042	121	1163	6006	34363	103370	1873	1248	3121
Ortaokul	95	20	115	6687	16523	23210	304	330	634
Toplam	1137	141	1273	75693	50887	126580	2117	1578	3755

(Kaynak : M.E.B. İstatistikleri: 1989-90)

Gene Tablo 3'den hesaplanabileceği gibi Ordu ilinde ilk ve ortaokullar dahil ilköğretim öğrencilerinin çoğunun köylerde (% 60) ve yarıya yakınında şehirlerde (% 40) öğrenim gördükleri ve her öğretmene köylerde (37) şehirlerde ise (28) öğrenci düşmekte olduğu görülmektedir. Köylerde öğrencilerin (% 9)'u, şehirlerde ise (% 32)'si ortaokullara devam etmekteyse de, bu durum Türkiye genelinde ortalamalara göre düşük gözükmemektedir. Eymür Köyü dahil Ordu ilinde ortaokul yapımına dolayısıyla ilköğretimin yaygınlaştırılması için acil tedbirlerin alınması gerekecektir. Köylerin dağlık arazilerde kurulması ve evlerin dağınık olarak yerleşimleri sorunu daha da çok artırmakta olup ilköğretimin sekiz yıla çıkarılmasıyla okula devam zorunluluğunu da güçleştireceği sanılmaktadır.

Ordu ilinin dolayısıyla Eymür Köyündeki ilköğretimin durumunu daha iyi açıklayabilmek için Türkiye genelinde ilköğretimin genel durumuna da bir göz atıp geçerli ölçütler geliştirmek faydalı olacaktır.

Tablo 4 Türkiye'de İlköğretimin Genel Görünümü

OKUL	BİNA DURUMU			ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN DURUMU		
	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam	Köy	Şehir	Toplam
İlkokul	44393	6777	51170	2899158	3948925	6848063	102130	122542	224172
Ortaokul	3261	2297	5558	303606	1734931	2038537	13641	31770	45411
Toplam	47654	9074	56728	3202764	5682856	8886620	115771	154312	27008

(Kaynak : M.E.B. İstatistikleri: 1989-90)

Tablo 4'den anlaşılabilir olduğu gibi Türkiye genelinde ilköğretime devam eden 8.886.620 öğrencinin 3.202.764'ü (% 36) köylerde ve 5.682.856'sı (% 64)'ü şehirlerde öğrenimlerini sürdürmektedirler. Ülke çapında her öğretmene köylerde 28,

şehirlerde 32 öğrenci düşmektedir. İlkokul binalarının büyük çoğunluğun (% 90) köylerde yapılmış gözükmesinin nedeni muhtemelen şehirlerdeki okullardaki derslik sayısı ile köy okullarındaki derslik sayısı arasındaki farktan kaynaklanmaktadır.

Ordu ili dolayısıyla Eymür Köyünde gözlenen ortalama rakamlarla Türkiye genelinde ortalama rakamlara pek uyum göstermemekte, bir yanda fazlalık bir yanda eksiklik görülmekte bu durumun tam anlamıyla sayın Bakan Toptan'ın 11.5.1992 akşamı TRT açık oturumunda belirttiği gibi, ilköğretimin çeşitli değişkenleri açısından "çarpıklık içinde bir çarpıklık" manzarasını ortaya çıkarmaktadır. Karmaşıklığın anlaşılabilmesi için neden-sonuç ilişkilerini aydınlatacak daha geniş verilere ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır.

Beklentiler, Sorunlar ve Öneriler

Sorunların farkına varmak sorunların çözümünde ilk adım olduğu gibi ölçme ve değerlendirmeye imkan verecek ölçütlerin genelde ilköğretimden, özelde kırsal bölgelerde ilköğretimden beklentilerin ve bir görüş çerçevesinin (frame of reference) varolmasına, kuramsal ve işlevsel çabaların birlikte yürütülmesine ihtiyaç vardır. Köy ve şehirlerimizde ilköğretimin önemi ve eğitimin temelini teşkil ettiği bilinmektedir. Bu çerçevede ilköğretimden geleceğe ait beklentileri genel olarak; (1) kız-erkek 7-15 yaşındaki bütün çocuklarımızın kırsal bölge, şehir ve kasaba farkı gözetmeksizin eşit fırsatlar yaratarak eğitimlerini sağlamak, (2) ilköğretim okullarımızın bina, ders araç ve gereçlerini, kütüphane, laboratuvar, müze v.b. bütün ihtiyaçlarını hiç ödün vermeden milli bir ilköğretim seferberliği yaparak gidermek, (3) eğitim sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerle devlet işbirliğini geliştirmek, (4) devletin denetim ve rehberliğini artırırken halkın da eğitim sorunlarının çözümüne katılımlarını teşvik etmek ve (5) temel vatandaşlık eğitimi ve beceri derslerinin yanısıra çeşitli ilgi ve mesleklere yönelik çok yönlü öğretim programlarını geliştirmektir.

Yukarıda sayılan beklentileri birer hedef kabul ederek bunları gerçekleştirebilmek için hiç şüphesiz öncelikle sorunları sıralamak ve çözüm getirci teklifler önermek ve tekliflerin ise yararlılığını da sürekli olarak doğrulamak veya yanlışlamak gerektir. Hatta, eğitim alanında çeşitli bilimsel projeler geliştirmek, alan uygulamaları yapmak yapılan araştırma sonuçlarından faydalanmak kaçınılmazdır.

Temel eğitimimizin birçok temel sorunları ve bu sorunların en iyi çözümleri olmakla birlikte bunlar arasında (1) okul, derslik, araç-gereç, ders kitabı v.b. ihtiyaçlarını acilen gidermek, (2) ilköğretimin finansmanı için bütün kurum, kuruluş ve velilerin katılımlarını sağlamak, (3) öğretmen eğitiminde ana alan yanında yan

dallarda eğitime de önem vermek, (4) öğretmenlere konut ve ulaşım imkanları sağlamak, (5) köy veya şehir bütün okulların normal gün öğretimine geçmesini sağlamak, (6) Eğitim Bilimleri Bölümü mezunu programı geliştirme, rehberlik, ölçme ve değerlendirme uzman yardımcılarını Milli Eğitim Müdürlüklerinde görevlendirmek, (7) bölge ilköğretim okullarının gelişmesini ve yayılmasını sağlamak, (8) öğretmen tayinlerinin başvuru üzerine Bakanlık yerine illerde yapılmasını sağlamak, (9) okul programlarında tarım, iş, müzik, beden eğitimi, ticaret v.b. pratik derslere gereken önemi vermek, (10) mevcut kaynakları iyi kullanmak ve (11) zorunlu eğitimde zorunluluğun nasıl yerine getirileceğini düzenleyen yasaları hazırlamak ilk akla gelen hususlardır.

Özellikle ilköğretim okulları, öğretmen ve öğrencilerinin mevcut durumları, geliştirme program ve projeksiyonları üzerinde daha geniş araştırmalar yapılarak Milli Eğitim Bakanlığı A.P.K. Başkanlığı veya kurulacak bir Enformasyon Merkezi tarafından yayınlanmalıdır. Eskiden olduğu gibi sadece ilköğretim çalışmaları ile ilgili bir aylık "İlköğretim Dergisi" çıkarılarak bütün ilköğretim öğretmenlerine ücretsiz olarak gönderilmelidir.

Eymür Köyünde ilköğretimin geçmişten günümüze olan gelişmeleri açıklamak genelde ilköğretimimizin ülke çapındaki sorunlarının da açıklanmasına ve tartışılmasına fırsat verebildiğini umut ederek saygılarımı sunarım.

KAYNAKLAR

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985'e)**, Ankara: EBF Yay. No: 149.

Demirtaş, Abdullah. **"Temel Eğitimimizin Temel Sorunları"**, H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 3 (1988) 51-63.

Kalaycı, Nurdan. **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim (Hükümet Programı ve Uygulamalar)**, Ankara: M.E.G.S.B. Öğretmen Yazarlar Dizisi: 36, 1988.

M.E.G.S.B. **Milli Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Temel Kanunu**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1987.

———. **İlköğretim Programı**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1988.

T.C. Başbakanlık. **"M.E.B. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği"** Resmi Gazete, (9 Mart 1992, Sayı: 21166)

Toptan, Köksal. (Milli Eğitim Bakanı), TRT Gündem Programında yer alan konuşması, (11 Mayıs 1992)